

УДК 025.2:004.63

Галина Покровська,
голов. бібліограф НЮБ НБУВ

БІБЛІОТЕЧНІ ФОНДИ В СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Розглядаються питання можливості часткового вирішення проблем поповнення фондів бібліотек, що значно ускладнилися в період нинішніх ринкових відносин, за допомогою створення інформаційних баз даних Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ.

Ключові слова: бібліотечні фонди, Інтернет, інформатизація, база даних, СІАЗ.

Відповідно до Закону України про бібліотеки, національна бібліотека України – це провідна державна культурна, освітня, науково-інформаційна установа, яка володіє потужним фондом вітчизняних та найважливіших науково значущих зарубіжних документів і задовольняє найрізноманітніші потреби суспільства, сприяє розвитку науки, освіти, культури, здійснює міжнародне співробітництво у формуванні й використанні світових бібліотечних ресурсів. Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням українського народу, невід’ємною складовою культурної спадщини і перебуває під охороною держави [1].

Фонд бібліотеки – це величезний масив друкованих творів, систематизоване зібрання документів, що формується відповідно до завдань бібліотеки щодо задоволення інформаційних потреб її користувачів, а формування фондів є головною складовою процесу комплектування бібліотеки. Важливе значення має постійне поліпшення якості бібліотечних фондів, їх оновлення, зростання наукового та інформаційного потенціалу бібліотеки.

У ХХІ ст. система джерел документозабезпечення фондів бібліотек повністю змінилася. Тепер, коли практично не стало державних видавництв, а відповідно й державного планування видання літератури, скасувалася централізована система джерел комплектування фондів бібліотек друкованими творами, розпалися практично всі ланки системи документопостачання, а відтак відбулося зниження якості й повноти комплектування бібліотек.

Наукові дослідження загальних й приватних питань у галузі бібліотечних фондів (витоки, розвиток, перспективи) у вітчизняному бібліотекознавстві практично з енциклопедичною повнотою представлені Ю. Столяровим, Н. Кушнарєнко й А. Соляник в монографії «Еволюція бібліотечного фондоведення» (2007) [3]

Проблемна ситуація, що склалася нині, потребує нових підходів до функціонування системи використання різних джерел комплектування фондів. Одним зі шляхів розв'язання проблеми може й повинно бути використання сучасних інформаційних технологій.

Сьогодні в суспільстві панують ринкові відносини, а це зумовлює і ставлення до інформації як до цінного товару, який створюється та реалізується за законами ринку – законами попиту й пропозиції. Сьогоднішні бібліотеки мусять інтегруватися в нову соціально-економічну реальність, а це потребує змін усталених аспектів розширення інформаційного потенціалу, впровадження сучасних техніко-технологічних новацій.

Відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію... [2]

Удосконалюючи процес інформатизації суспільства, бібліотеки стають важливими компонентами інформаційно-ресурсного забезпечення сучасного суспільного розвитку. Бібліотечні установи активно включаються в інформаційну діяльність, прагнуть ефективно забезпечувати необхідним інформаційним ресурсом соціальну структуру суспільства, зміцнюючи її інформаційну основу. На сучасному етапі побудови інформаційного суспільства серед тенденцій розвитку бібліотечної галузі виокремлюються ті, які пов'язані з активним використанням електронного середовища та формуванням систем електронних інформаційних ресурсів.

Нові реалії викликали появу нових сучасних підрозділів, зокрема інформаційно-аналітичних, діяльність яких сприяє ефективному використанню інформаційних ресурсів, активному розкриттю фондів перед користувачами та збагаченню цих фондів. За їх допомогою поширюється доступ до наявних інформаційних ресурсів для дедалі більшої кількості членів суспільства.

Зважаючи на необхідність приведення документних фондів бібліотек у відповідність до інформаційних потреб читачів, процес автоматизації надав бібліотекам унікальну можливість опрацювання інформації та здійснення автоматизованого багатоаспектного її пошуку. При цьому кожна бібліотека має можливість створювати свій, притаманний лише їй, інтелектуальний продукт, забезпечуючи своїм користувачам доступ до величезного сховища інформації.

Своєю діяльністю фахівці Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ сприяють досягненню якісно нового рівня, повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки за рахунок використання нових інформаційних технологій.

СІАЗ здійснює оперативну підготовку матеріалів на базі Інтернет і друкованих ЗМІ за визначеною тематикою, спеціальних аналітичних матеріалів на базі використання систематично й різнобічно поновлюваних фондів монографічної та довідкової літератури, готує довідково-інформаційні, оглядові матеріали [4].

Сучасний користувач потребує галузевого, тематичного, видового інформування. Заздалегідь замовлену тематичну інформацію регулярно підбирають фахівці, формуючи добірки за запитами. В аналітичних оглядах, що створюються СІАЗ, використовуються десятки джерел. Огляди надають можливість зекономити час фахівців, позбавляють їх необхідності безпосереднього перегляду первинного матеріалу, акцентують увагу на найбільш цікавих документах. Це також дає можливість підвищити ефективність використання наявних наукових інформаційних ресурсів НБУВ за рахунок створення якісно нового інформаційного середовища.

Характерною ознакою сьогодення є збільшення виробництва інформації в електронному вигляді. Цьому сприяє розвиток інформаційних технологій, що базуються на засобах комп'ютерної техніки та телекомунікаційного зв'язку... Постійне збільшення приросту інформаційних ресурсів дедалі частіше спонукає бібліотечно-інформаційні установи шукати нові моделі, форми й засоби діяльності.

Саме за рахунок електронної форми представлення інформації стає можливим розширення кола джерел комплектування бібліотечних фондів. Доступ до Інтернету кардинально розширив джерельну базу бібліотек, оскільки надав широкі можливості використання всіх представлених в мережі матеріалів. Збагачення джерельної бази новими інформаційними джерелами слугує інформаційній насиченості баз, удосконаленню асортименту.

менту послуг в умовах розвитку вітчизняного ринку інформаційних послуг, підвищенню рівня бібліотечних інформаційно-аналітичних досліджень. Найбільші публічні бібліотеки працюють над створенням власних інформаційних ресурсів, заповнюючи український сегмент в Інтернеті.

Формується сучасне інформаційне середовище «національна система інформаційних ресурсів, яка припускає поступове перетворення різноманітних інформаційних продуктів у зручний для використання вигляд... По суті, це повинен бути розподілений банк даних і знань з різних галузей виробництва, науки, культури» [5].

Інформаційні ресурси організуються за принципом централізованої бази даних. Введення в суспільний обіг цієї інформації забезпечує спадкоємність наукових і культурних традицій розвитку суспільства. Сьогодні робота СІАЗ пов'язана з розширенням застосування електронних інформаційних технологій, підвищенням їх значення до рівня основних при підготовці інформаційно-аналітичної продукції. Для задоволення читачьких запитів СІАЗ забезпечує оперативність інформаційного обслуговування, аналіз великих обсягів нової інформації з дедалі ширшим використанням комп'ютерних технологій.

У всесвітній мережі сайти «плодяться» із шаленою швидкістю. Аналітики впевнені, що вже найближчим часом кількість інтернет-сайтів подолає мільярдний рубіж. Ці дані наводить моніторингова компанія Netcraft, посилаючись на результати власного аналізу. На сьогодні у всесвітній мережі нараховується більш як 630 млн сайтів, а рубіж в 1 млрд, за прогнозами аналітиків, буде подоланий протягом найближчих двох років. [7]

Нещодавно фахівці компанії Intel провели досить цікаве дослідження, завдяки якому вдалося дізнатись просто неймовірну інформацію. Виявляється, що кожної хвилини в Інтернеті відправляється 204 млн листів, переглядається десь 6 млн сторінок на Facebook та понад 1000 відеороликів на YouTube....

Ці вражаючі цифри демонструють дійсний масштаб активності сучасних інтернет-користувачів А за прогнозами експертів кількість мобільних пристроїв, що постійно використовується, до 2015 р. удвічі перевищить населення нашої планети [8]

Оскільки для більшості молодих українців (72,3 %) Інтернет є головним джерелом інформації, про що свідчать результати соціологічного дослідження «Сучасна молодь України», проведеного Інститутом Горшеніна, стає зрозумілою існуюча можливість отримання різноманітної інформації пересічними громадянами, що, у свою чергу, викликає зацікавленість

у більш точній і глибокій інформації з різних проблем, пошук інформації у всесвітній електронній мережі на замовлення [9].

Тобто бібліотека інформаційного етапу розвитку суспільства – це важливий елемент інфраструктури не лише сучасного, а й майбутнього суспільства. Зацікавленість читачів у новій інформації не стає меншою з часом, і наповнюваність бібліотечних фондів залишається, як і раніше, актуальною.

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення НБУВ організує власне інформаційне виробництво, виготовлення інформаційно-аналітичних продуктів здійснюється в режимі «інформація – на базі інформації» [6]. Оперативне інформування СІАЗом доповнюється аналітичною обробкою центрального та/або регіонального масиву інформації. Інформаційно-аналітичні служби бібліотек дедалі активніше входять у процес інфотворчої діяльності суспільства. Вони стають досить ефективним і, як показує практика, перспективним у своєму розвитку суб'єктом інформаційних обмінів. Ця перспектива обумовлюється, по-перше, постійним розширенням інформаційного простору, подальшим зростанням обсягів інформації, доступом і зростаючими можливостями в керуванні масивами електронної інформації, що продукуються у всьому світі, для забезпечення доступу користувачів до світового банку інформації. Співробітники ж відповідних інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек повинні оперативно знайти інформацію, що стосується конкретного питання, оцінити її достовірність та створити новий інформаційний продукт відповідно до вимог замовника .

Створення баз даних на основі щоденного перегляду фахівцями СІАЗу багатьох різноманітних джерел інформації допомагає розширити наявні фонди новими свіжими відомостями з будь-яких проблем, які можуть зацікавити потенційних користувачів бібліотеки.

Щоденне реферування статей із джерел, що проглядаються, створення рефератів відповідно до заданої теми поповнює матеріали. Зібрана інформація зберігається в тематичних базах даних (БД), створення яких має на меті:

- забезпечення ефективного пошуку інформації за рахунок акумуляції в єдиному інформаційному масиві всієї сукупності документів з обраної теми;
- надання інформаційної підтримки при підготовці аналітичних матеріалів та підготовки проектів певного тематичного напрямку.

У створенні власних електронних продуктів (тематичних баз даних та ін.) беруть участь практично всі фахівці.

Зокрема, однією з тематичних баз даних, створених співробітниками СІАЗу, як підрозділом Національної юридичної бібліотеки, є база даних про роботу правоохоронних органів. Вона щоденно поповнюється новими матеріалами з різних електронних джерел, що переглядаються фахівцями СІАЗу. Це й регіональні джерела, наприклад такі як ВИННИЦА.info (<http://www.vinnitsa.info>), сайт інформаційного агентства Преступности нет (<http://news.pn/>) у Миколаївській області, Павлоград – Новости (<http://pavlonews.info/news>) Дніпропетровської області тощо. Ці джерела подають матеріали про діяльність місцевих органів внутрішніх справ, кримінальні події регіонального значення, що істотно збільшує наявну інформаційну базу. А за умов відсутності підписки на багато періодичних видань, ця база даних істотно збільшує доступ до потрібних читачам матеріалів. Центральний сайт Лівий берег (<http://lb.ua/>) присвятив багато уваги резонансним подіям 18 травня 2013 р. у Києві, коли виник конфлікт між представниками опозиції та групою молодих людей спортивного вигляду, який потім перетворився на потасовку. На сайті було розміщено багато матеріалів й коментарів із цього приводу, що також дало змогу значно поповнити нашу базу даних із проблем діяльності правоохоронних органів України.

До бази даних про наукові новини також постійно додаються відомості про наукові події в регіонах, які оперативніше з'являються в місцевих виданнях. Наприклад, інформація про те, що Вінницький медуніверситет презентував унікальну модель віртуального пацієнта «СКІФ», що став новим науковим надбанням української медицини, з'явилася на регіональному сайті і в цей же день потрапила до бази даних «Наука» (ВИННИЦА.info.- 3 Іюня, 2013.-

<http://www.vinnitsa.info/news/vinnitskiy-meduniversitet-prezentuvav-unikalnu-model-virtualnogo-patsiyenta-skif.html>).

Такі матеріали дають можливість читачам бібліотеки швидше знайомитися з подіями наукового життя в країні. Це ж саме стосується й інших тематичних баз даних, створюваних СІАЗ, які щоденно поповнюють матеріали, що дають змогу задовольнити інформаційні потреби користувачів бібліотеки.

Національна програма інформатизації передбачає розв'язання проблемних питань, що виникли в процесі використання інформаційних ресурсів, зменшення розриву між зростаючими потребами в інформації і рівнем її використання, досягнення Україною рівня інформатизації розвинутих країн світу.

З метою забезпечення ефективного розвитку бібліотечної справи

необхідно вдосконалювати інформаційну базу, яка б відображала як ретроспективні зміни, так і прогностичні напрями її подальшого перетворення, які зумовлюють широке впровадження нових способів виробництва, зберігання та донесення користувачам необхідної інформації, створення нових бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг за допомогою сучасних інформаційних технологій.

У сутужний для державних бюджетних установ час бібліотеки намагаються знайти вихід із скрутного становища й не дозволити погіршити умови обслуговування своїх відвідувачів. Знаходячи нові засоби й форми поповнення власних фондів, працівники бібліотек використовують із цією метою сучасні технології, досягаючи розумного поєднання можливостей традиційної і електронної бібліотеки. Створення тематичних баз даних дають змогу розширити доступ до нової інформації, залучити нових читачів, які активно використовують у своїх дослідженнях нові сучасні технології. Здійснюючи в роботі перехід на новітні інформаційні технології, бібліотеки значно розширюють свої можливості в умовах глобалізації суспільства, що дає змогу докорінно змінити сам принцип інформаційного обслуговування користувачів.

Список використаних джерел

1. Закон «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [Електронний ресурс] / (Відом. Верховної Ради України. – 1995. – № 7. – ст. 45; Закон України о библиотеках // Відом. Верховної Ради України. – 1995. – № 7. – ст. 45) (У редакції Закону № 1561-III (1561–141561–14_) від 16.03.2000, ВВР, 2000, № 23, ст. 177) (С изменениями, внесенными в соответствии с Законом № 2120-III (2120–142120–14_) от 07.12.2000, ВВР, 2001, № 2–3, ст. 10). Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80/>. – Назва з екрана.
2. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/928/2000>). – Назва з екрана.
3. Эволюция библиотечного фондведения / Ю. Н. Столяров, Н. Н. Кушнарченко, А. А. Соляник ; под.ред. Ю. Н. Столярова. – М. : ФАИР. – 2007. – 688 с.
4. *Онищенко А. С.* Национальная библиотека Украины им. В. И. Вернадского как многопрофильный научно-исследовательский

центр / А. С. Онищенко, В. Г. Попроцкая // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. – К. : НБУВ, 2003. – Вып. 2. – С.15–39.

5. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві / І. О. Давидова : монографія. – Х. : ХДАК. – 2005. – С. 240.

6. Горовий В. Сучасна інформаційна діяльність:библіотечний аспект / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К. – 2010. – Вип. 27. – С. 16.

7. Общее количество сайтов в интернете достигнет МИЛЛИАРДА в течение двух лет – аналитики [Електронний ресурс]. – ГудВин.info. – 5 февраля 2013. – Режим доступа: http://www.goodvin.info/it_tehnika/obschee-kolichestvo-saytov-v-internete-dostignet-milliarda-v-techenie-dvuh-let-analitiki.html. – Назва з екрана.

8. Що відбувається в Інтернеті за одну хвилину? // NovostiUA. – 2013. – 22.03. – Режим доступа: <http://novostiua.net/obschestvo/33698-scho-v-dbvayetsya-v-nternet-za-odnu-hvilinu.html>. – Назва з екрана.

9. Для більшості молодих українців інтернет є головним джерелом інформації – дослідження // Інститут масової інформації. – 2013. – 9.04. – Режим доступа: <http://imi.org.ua/news/40560-dlya-bilshosti-molodih-ukraj-intsiv-internet-e-golovnim-djeregom-informatsiji-doslidjennya.html>. – Назва з екрана.